

اعتبار بخشی الگوی برنامه درسی سواد رسانه ای در دانشگاه فرهنگیان

عباس منصوری^۱

سید احمد هاشمی*^۲

عباس قلتاش^۳

مختار رنجبر^۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۸/۰۵

تاریخ وصول: ۱۳۹۹/۰۶/۲۴

چکیده

مطالعه حاضر با هدف اعتبار بخشی الگوی برنامه درسی سواد رسانه ای و ارائه الگو و بررسی دیدگاه های موجود طراحی گردیده است. روش پژوهش در گروه "تحقیق آمیخته اکتشافی" است. جامعه آماری پژوهش شامل متخصصان، و برنامه ریزان درسی مرتبط با سواد رسانه ای می باشد و در زمینه تعیین حجم مناسب، نمونه گیری لازم به شیوه تصادفی خوشه ای چند مرحله ای در بین صد نفر انجام گردید. جمع آوری اطلاعات از روش میدانی از طریق پرسشنامه و مدل برآمده از سطح کیفی پژوهش، میباشد و جهت تعیین اعتبار به صاحب نظران عرصه سواد رسانه ای ارائه گردیده است. روایی پژوهش نیز از تحلیل عاملی تأییدی و جهت تعیین پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. آماره های کمی در دو بخش آمار توصیفی با تکیه بر جداول فراوانی، شاخص های آماری و شاخص های پراکندگی و در بخش استنباطی نیز، با تکیه بر اطلاعات مستخرج از بخش تحلیل محتوا، می باشد. یافته ها نشان داد که الگوی پیشنهادی برنامه درسی یاد شده از دیدگاه کارشناسان مطلوب بوده است و شاخص برازندگی تطبیقی Cfi به ترتیب رتبه اول تأثیر گذاری، اختصاص به شاخص محتوا با بار عاملی ۰/۹۶ و رتبه دوم، شاخص اهداف آموزشی با بار عاملی ۰/۹۳ در رتبه سوم شاخص ارزشیابی با بار عاملی ۰/۹۱ و رتبه چهارم تأثیر گذاری روش های آموزشی با بار عاملی ۰/۸۷ قرار دارند. نتایج اعتبارسنجی نشان می دهد الگوی برنامه درسی سواد رسانه ای در دانشگاه فرهنگیان مناسب بوده و در سطح بالایی الگوی پیشنهادی را تایید کردند.

کلیدواژه ها: برنامه درسی سواد رسانه ای، الگوهای برنامه درسی، برنامه درسی، دانشگاه فرهنگیان

^۱ دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران abbasmansori@gmail.com

^۲ دانشیار، عضو هیئت علمی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد لامرد، لامرد، ایران (نویسنده مسئول) Hmd-hashemi@yahoo.com*

^۳ دانشیار، عضو هیئت علمی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرودشت، مرودشت، ایران gholtash578@yahoo.com

^۴ استادیار، عضو هیئت علمی، گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد لامرد، لامرد، ایران ranjbarmokhtar@yahoo.com

مقدمه

رشد روزافزون تکنولوژی و تغییرات سریع جامعه، تقاضاهای مختلفی از برنامه درسی به همراه داشته است. مریبان در صورتی که این مساله را نادیده انگارند و به پویایی اجتماعی که در آن زندگی می کنند توجه ننمایند، خود و برنامه هایشان را به خطر انداخته اند. (ارنستون و هانکینز^۱، ۲۰۰۸) از جمله مهم ترین مسائل بشر در تمامی دوران های تاریخی مقوله تعلیم و تربیت و پرورش نسل جوان برای ورود به اجتماع و جامعه پذیری آنان بوده است. بشر برای بقای نسل خود ناگزیر از کنترل و کارگردانی محیط خویش به کمک نیروی اندیشه و آنچه از راه تجربه کسب کرده می بایست به نسل جوان منتقل کند. به همین دلیل تعلیم و تربیت از بارزترین دل مشغولی های جوامع بوده است. تعلیم و تربیت حتی در اشکال سنتی خود مستلزم تجارب خاصی می باشد و برنامه های درسی از قدمتی به اندازه خود تعلیم و تربیت برخوردارند. (سیلور، ۱۳۷۲:۴۵). همچنان که در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران راهکار استقرار نظام ملی تربیت معلم و راه اندازی دانشگاه فرهنگیان با رویکرد آموزش تخصصی و حرفه ای تربیت محور توسط وزارت آموزش و پرورش با همکاری دستگاه های ذیربط به منظور باز مهندسی سیاست ها و باز تنظیم اصول حاکم بر برنامه درسی تربیت معلم با تأکید بر کارورزی و انطباق سطح شایستگی های حرفه ای معلمان در سطح ملی و جهانی با مقتضیات الگوی برنامه درسی در نظام تعلیم و تربیت و طراحی سیاست های مناسب برای ارتقای شیوه های جذب، تربیت و نگهداشت معلمان در آموزش و پرورش پیشنهاد شده است. (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰:۲۶).

معلم، اساسی ترین عنصر در نظام آموزش و پرورش می باشد که نقش الگو، مربی و راهنمای دانش آموزان و هدایت کننده فرآیند تعلیم و تربیت را بر عهده دارد. (سلسبیلی و دیگران، ۱۳۸۲:۵۱). اصولاً زمینه سازی توسعه و به کارگیری روشهای جدید در تربیت معلم ارتقاء شأن تخصصی و حرفه ای معلمان از طریق چنین آموزش های قوی و تحول جویانه ای، اساس بهبود تعلیم و تربیت یک کشور است؛ زیرا یک نظام آموزشی نمی تواند ادعای پیشرفته بودن بیش از سطح دانش تخصصی و تسلط حرفه ای معلمان را داشته باشد. (هاشمی، ۱۳۹۴:۲۳۵) اصلاح نظام آموزشی، متضمن اصلاح اساسی در کیفیت و پایگاه حرفه ای معلم است؛ با عنایت به جایگاه ویژه آموزش و پرورش در توسعه پایدار کشور لزوم انجام اصلاحات اساسی در آن بیش از پیش ضروری به نظر می رسد. اکثر اندیشمندان و صاحب نظران آن را زیر بنای رشد و توسعه می دانند. پیشرفت و ترقی جوامع انسانی در گرو تأمین نیروی انسانی ماهر و متخصص جهت اداره مطلوب بخش های مختلف بوده و جوامعی که در این خصوص تلاش بیشتری داشته اند، نتایج موفقیت آمیزی را در حرکت پر شتاب توسعه اقتصادی و اجتماعی کسب نموده اند.

داشتن سواد و دانش در هر حرفه و رشته ای، مهارت انسان را در مواجهه با مسایل و مشکلات افزایش می دهد و در این میان سواد رسانه ای نقش انکارناپذیری در تشخیص افراد نسبت به مطالب مفید و غیر مفید و همچنین درست و غلط بودن محتوای رسانه ها دارد. کسب سواد رسانه ای و آشنایی با فرصت ها و تهدیدهای موجود در فضای مجازی از الزامات حضور در عصر بازار پیام بوده و برای استفاده از فرصت های بی نظیر فضای مجازی و عبور از خطرات و آسیب های

¹ ornstein and Hanki

احتمالی عصر بازار پیام، امری مهم و لازم می نماید یکی از مهمترین عوامل شکل دهنده الگوی سواد رسانه جامعه، مجموعه عادات و فرهنگ استفاده نادرست از رسانه برای افراد آن جامعه است این عادات از بدو تولد در درون خانواده شکل می گیرد که خود وابسته به بستری است که جامعه فراهم می آورد. اما مجموعه عواملی که این بستر را می سازد از فرهنگ و آداب و سنن هر جامعه گرفته شده است که خود تحت تأثیر وضعیت جغرافیای، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و آگاهی های رسانه ای در افراد جامعه است

اهمیت تجهیز همه افراد به دانش و سواد رسانه ای به عنوان یکی از شمول باسوادی، واقعیت انکار ناپذیری است و والدین دانش آموزان نیز باید به این توانایی دست یابند، اما این ضرورت در خصوص معلمان به عنوان هدایت گران میلیون ها دانش آموز بیشتر احساس می شود و غفلت از آن و عدم آموزش معلمان و انتقال درست مفاهیم مربوط از طریق آنها، عواقب نامطلوبی برای نوجوانان و جوانان به دنبال دارد. باید توجه داشت، افرادی که در سطح بالایی از سواد رسانه ای هستند از بینش و قدرت تشخیص گسترده ای برخوردارند و به سهولت می توانند به واقعیت خبر دست یابند و کذب را از صدق جداسازی نمایند و از این رو، این دسته از مخاطبان بیشترین میزان کنترل را بر پیام های رسانه ای داشته و از تأثیرات تحریف شده جلوگیری می کنند. معلمان پژوهنده، بیشتر از فناوری اطلاعات و ارتباطات استفاده کرده و میزان آگاهی آنان از مجاری مختلف تحصیل اطلاعات نیز بیشتر است. همچنین میزان استفاده معلمان پژوهنده از سخت افزارها و نرم افزارها بیشتر بوده، روش های آنان جهت جستجوی اطلاعات متفاوت است. (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۹)

امروزه علاوه بر تربیت شهروندی برای یک جامعه ملی، نیاز آماده سازی شهروندان برای زندگی در جامعه جهانی به صورت یک ضرورت تربیتی درآمده است برای ارتقاء نقش شهروندی و مشارکت فعال و موثر آنان در عصر جهانی شدن، فهماندن تدریجی سواد رسانه ای به آنان ضرورتی اساسی و اجتناب ناپذیر است. چرا که سواد رسانه ای به دنبال قدرتمند کردن شهروندان و تغییر دادن ارتباط غیرفعالانه آنان با رسانه و تبدیل آنان به ارتباط گرانی فعال و پویا است. (روگو، ۲۰۰۹، ۷۲). آموزش سواد رسانه ای به شهروندان در عصر جهانی شدن، مفهومی کلی است که به مطالعات رسانه ای، فرهنگی، اجتماعی، تاریخی، سیاسی و تکنولوژیکی وابسته است و می توان آن را به آموزش شیوه های بهتر زندگی کردن در عصر اطلاعات و ارتباطات که به طور خاص در یک جامعه و به طور عام در جامعه جهانی می توان اطلاق کرد. سواد رسانه ای رویکردی آموزشی در قرن بیست و یکم محسوب می گردد. چرا که سواد رسانه ای درکی را از نقش رسانه در اجتماع شکل می دهد و کسب مهارت های ضروری تحقیق و بیان عقاید شخصی را برای شهروندان در عصر جهانی شدن ضروری می داند. (نصیری و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۸) سواد رسانه ای امری نیست که افراد، به تنهایی و در کوتاه مدت کسب کنند، بلکه الزامی است که مدارس، دانشگاه ها و آموزشگاه های مختلف در دوره های متفاوت و بنا به اقتضای سن افراد، تدریجاً و در قالب های آموزشی هدفمند و کاربردی آموزش دهند. در دنیایی که همگان برای به قدرت رسیدن و افزایش سطح قدرت و سلطه خود، دست به هر ابزاری می زنند، باید بر ضرورت تجهیز عموم مردم به سواد رسانه ای توجه داشت. در این میان باید متذکر شد که سواد رسانه ای، سه ضلع اصلی دارد که عبارتند از:

۱- ارتقای آگاهی نسبت به حقایق جامعه و افزایش اطلاعات نسبت به وقایع پیرامون (افزایش مصرف رسانه ای)

۲- آموزش مهارت های مطالعه (نگاه و موضع انتقادی به محتوای رسانه ها)

۳- واکاوی، تجزیه و تحلیل پشت پرده اخبار رسانه ها (نقش دست اندرکاران و مالکان رسانه ها)

سه رویکرد به رسانه ها وجود دارد؛ رویکرد خوش بین، بدبین و واقع بین. رویکرد خوش بین خیلی فرصت محور است و دائما هم خوبی ها و مسائل و مزایای رسانه ها را می بیند و نسبت به آینده هم بسیار خوش بین است و می گوید اگر الان اینطور است، آینده بسیار بهتر می شود. رویکرد بدبین بسیار تهدیدمحور است و آسیب ها، هراس ها، مصیبت ها و معضلات را می بیند و رویکرد واقع بین طبیعتا هر دو را می بیند. تنها رویکردی که نیاز به سواد رسانه ای را احساس می کند، واقع بین ها هستند. چون واقع بین ها می بینند که همین الان رسانه ها چه معضلاتی ایجاد کردند و رسانه های آینده چقدر پیچیده تر می شوند و چقدر مشکلات بزرگتری می توانند ایجاد کنند. در همین حال چه فرصت ها و مزایایی را دارند و چقدر می توانند خلأها و مشکلات اجتماعی را حل کنند. یعنی مشکل اقتصاد، معیشت و کالای ایرانی و خیلی از این موارد، در حال حاضر واقعا جز با رسانه ها به سرعت و سهولت امکان حل شدن ندارد. در همین شرایطی که کشور با بحران های اقتصادی روبروست و بسیاری از مشاغل از بین رفته اند، اسنپ و تلگرام هر روز تبلیغ می کند و تعداد کارکنان آن بیشتر می شود.

چنین به نظر می رسد که با مطالعه نظام مند سواد رسانه ای توسط متخصصین برنامه درسی جایگاه حوزه برنامه درسی سواد رسانه نیازمند نگاه پررنگ تری در کشور مایران است. برنامه درسی سواد رسانه دارای چه مولفه های می باشد و متغیرهای اصلی آن چیست. و محتوی برنامه درسی باید همواره بازنگری شود و با توجه به نیازهای جامعه و آخرین دستاوردهای علمی در سطح جهان فرصت های را برای رشد و شکوفایی استعدادها و توسعه نگرش ها و اعتدالی ارزش ها فراهم نماید. محتوی برنامه درسی را باید در جستجوی شاخص های سواد رسانه ای، کاوش کرد تا شناخت کامل تری از سواد رسانه به دست آید. و این الگو تا چه اندازه می تواند در تحول چشم انداز سواد رسانه در جامعه موثر باشد. با این اوصاف تاثیر نقش برنامه های درسی جامع درباره سواد رسانه ای دو چندان می شود به بیان روشن تر کمبود برنامه های درسی کافی و مناسب و نبود الگو یکی از عواملی است که منجر به ایجاد مسائل گوناگون می شود.

منظور از اعتبار بخشی برنامه درسی استفاده از نظر و دیدگاه متخصصان برنامه درسی و موضوع درسی می باشد. در این مورد ارزش و اثربخشی برنامه درسی از زوایای متعدد برنامه، هدف، اثربخشی، محتوا، الگو، روش های تدریس و ارزشیابی سنجیده می شود. «برای نمونه، ارزش یک برنامه درسی به وسیله متخصصان برنامه ریزی یا متخصصان موضوع درسی که برنامه را در عمل می بینند و نظریه های یادگیری آن را می سنجند ارزشیابی می شود» (سیف، ۱۳۸۲). در این تحقیق منظور از اعتبار بخشی، کسب دیدگاه ها و نظرات خبرگان، متخصصان مربوطه و مسئولان اجرایی برنامه ریزی درسی، برای اصلاح، تصحیح و تکمیل پیشنهادی از حیث جهت گیری اصلی، رویکرد برنامه درسی دروس سواد رسانه ای، ویژگی ها و خصوصیات عناصر برنامه درسی دروس مذکور و اجرایی بودن آن در نظام آموزشی است. در مدل پیشنهادی با بیان هدف ها برنامه درسی شروع شده، و به دنبال دستیابی به هدف هایی است که دانش آموزان دانشجو باید از طریق برنامه درسی به آنها نائل شود. انتخاب و بیان این هدفها باید مستدل و بر مبنای اطلاعات سواد رسانه، موضوعات درسی و نیازها و علایق دانش آموزان و دانشجویان باشد. از راه تحلیل و تفسیر نیازهای جامعه در حال تغییر در سطح ملی، استان و ناحیه، می توان مشخص کرد چه نوع هدفهایی، هم چنین چه موضوعات درسی از اهمیت بیشتری برخوردارند. با مشورت با

متخصصان موضوع های درسی و اساتید می توان درباره مفاهیم ، مهارتها و تکالیفی که باید در موضوعات درسی گوناگون آموزش داده شوند، تصمیمات باارزشی اتخاذ نمود. و یک نقطه شروع را در انتخاب محتوا ، راهبردها و روش های یاددهی و یادگیری و ماده های درسی ، مشخص کرد و به دست آورد . تجربه هایی که دست یافتن به هدفهای آموزشی و رفتاری و عملی را امکان پذیر می نمایند. در انتخاب تجربه های یادگیری باید مرحله رشد فراگیران، مانند سن، ظرفیت و توانایی آنها را در نظر گرفت؛ باید به زمینه رشد آنان ، پیشرفت های فعلی شان، توجه ویژه داشت. ارتباط هدفهای آموزشی به تجارب یادگیری دانش آموزان و دانشجویان از طریق ارتباط محتویات آموزش با سطوح رفتار، که هدف پایانی یادگیری هستند، انجام می گیرد « ضمن اینکه » تجارب یادگیری احتمالاً کسب شده نیز موردسنجش و ارزشیابی قرار می گیرند. نیاز به ارزشیابی آموزشی نیز برای مشخص کردن این مهم که هدفهای آموزشی رفتاری تا چه اندازه محقق شده و یا تجربه های یادگیری در واقع نتیجه های مورد انتظار را ایجاد کرده اند . برنامه ریزی برای آموزش باید شامل اهداف، طراحی و سازماندهی فعالیت های دانش آموزان و دانشجویان و ارزشیابی میزان دستیابی به اهداف باشد.

پرسش های پژوهش

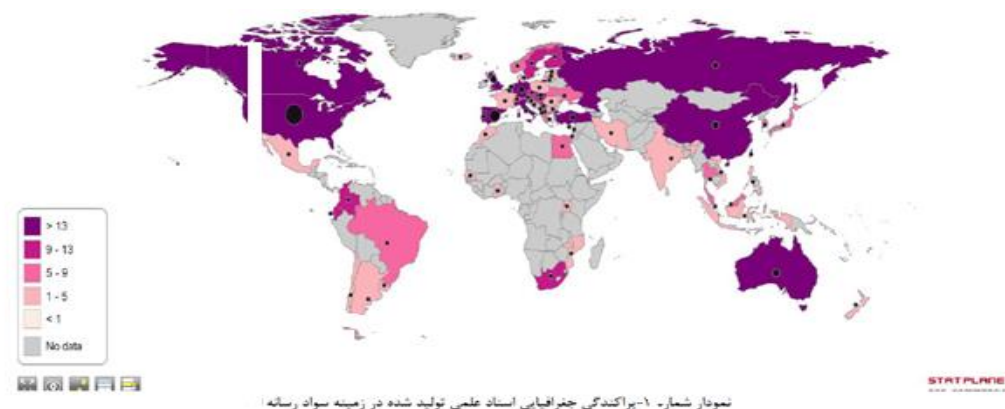
هدف اصلی مطالعه حاضر اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی سواد رسانه در دانشگاه فرهنگیان می باشد به منظور تحقق این هدف دو پرسش زیر مورد بررسی قرار گرفته است

- ۱- الگوی پیشنهادی از نظر متخصصان حوزه برنامه ریزی درسی تاچه میزان معتبر است ؟
- ۲- اعتبار بخشی الگوی تدوین شده برنامه درسی سواد رسانه ای در دانشگاه فرهنگیان چگونه است ؟

پیشینه پژوهش

پژوهش های مختلفی در زمینه سواد رسانه ای انجام شده است. در این راستا مطالعه فعالیت های کشورهای پیشرو در زمینه سواد رسانه ای می تواند تجربیات و دانش خوبی در اختیار کشور ما بگذارد؛ لذا نصیری (۱۳۹۸) در مقاله ای با استفاده از روش اسنادی و کتابخانه ای و با بررسی ادبیات موضوع، اسناد و مدارک و دستورالعملها یی که در زمینه آموزش سواد رسانه ای از سوی کمیسیون اتحادیه اروپا به ۸۲ کشور عضو اتحادیه اروپا ابلاغ شده به بررسی عناصر سواد رسانه ای، بازیگران این عرصه و نقش آنها در اتحادیه اروپا پرداخته شد. در این زمینه از نظریات جامعه دانایی محور ایلکا تومی و سواد رسانه ای جیمز پاتر استفاده گردید. نتایج این مطالعات نشان می دهد بازیگران متعددی شامل کودکان و جوانان، والدین، معلمان خصوصی، مسئولان و برنامه ریزان آموزشی، معلمان و مربیان رسمی، دانش آموزان، مسئولان رسانه ای، کمپانی ها، حرفه ای ها، انجمن ها و شهروندان در عرصه آموزش سواد رسانه ای مشغول به فعالیت هستند. هر چه تعامل، تعادل و هماهنگی بین بازیگران بیشتر و حضور آنان در جامعه منسجم تر و گسترده تر باشد، آموزش و یادگیری درین همه اقشار جامعه پیشتر جاری و ساری می گردد و شرایط برای ایجاد جامعه دانایی محور میسرتر می شود (نصیری، ۱۳۹۸: ۱۵). علاوه بر این قنبری داغستان در مقاله ای ، بر اساس داده های بدست آمده از پایگاه استنادی "وب.آو.ساینس"، در فاصله زمانی ۱۹۷۰ تا ۲۰۱۹ ، در مجموع ۱۶۷۱ سند علمی با موضوع سواد رسانه ای شناسایی شده است. تولیدات علمی در این زمینه با یک سند علمی در سال ۱۹۸۹ آغاز و تا سال ۲۰۱۶ ، به ۲۳۷ سند علمی در سال

رسیده است. همچنین روند تولیدات علمی در این زمینه تا سال ۲۰۰۵ تقریباً یکسان بوده، اما از این سال به صورت تصاعدی روند رو به رشدی به خود گرفته است. به لحاظ جغرافیای تولیدات علمی در زمینه سواد رسانه ای، ایالات متحده آمریکا با ۵۴۹ تولید علمی، اصلی ترین کشور تولید کننده اسناد علمی در این زمینه بوده است. به عبارت دیگر، ایالات متحده آمریکا طی بازه زمانی ۱۹۷۰ تا ۲۰۱۹ به تنهایی ۸/۳۲٪ از تولیدات علمی در زمینه سواد رسانه ای را به خود اختصاص داده است. پس از آن اسپانیا با ۲۱۲ سند علمی، انگلستان با ۸۱ سند علمی، چین با ۷۸ سند علمی و استرالیا با ۷۷ سند علمی و روسیه با ۷۱ سند علمی در رده های بعدی قرار دارند. نمودار شماره دو که با استفاده از نرم افزار استارپلنت^۱ تهیه شده، توزیع جغرافیایی تولیدات علمی در زمینه سواد رسانه ای را نشان می دهد. توضیح اینکه در مجموع ۶۹ کشور در بازه زمانی ۱۹۷۰ تا ۲۰۱۹ شناسایی شده اند که در زمینه سواد رسانه ای دارای سند علمی (حداقل یک سند علمی) بوده اند. (قنبری داغستان، ۱۳۹۸: ۸۲)

حسینی وقاسمی در پژوهشی که به منظور بررسی مقایسه سواد رسانه ای متخصصان تربیت بدنی در بیرجند انجام دادند که نتایج نشان داد که بین متخصصان تربیت بدنی در گرایش های مختلف در سواد رسانه ای تفاوت معناداری وجود ندارد. لزوم بهره بردن از سواد رسانه با توجه به مقتضیات زمان حال برای کلیه متخصصین ضروری بوده و نوعی مزیت رقابتی و برند شخصی برای فرد محسوب می گردد. (حسینی وقاسمی ۱۳۹۸: ۵۰). راجی سعیدآباد در پژوهش خود به این نتیجه رسید که می توان گفت که محیط خانواده و روش های مداخله والدین در میزان تماشا و استفاده از انواع رسانه های تصویری که از سوی کودکان هر روز در حال گسترش است، نقش بسزایی دارد و بایستی به مسئله نظارتی توجه بیشتری شود. توجه به موضوع مداخله والدین در تماشای تلویزیون و سایر رسانه ها هنگامی اهمیت بیشتری پیدا می کند که مشاهده می شود بخش زیادی از اوقاتی را که کودکان و نوجوانان باید صرف آموختن یا سایر فعالیت ها کنند، به بازی یا استفاده از انواع رسانه ها اختصاص می دهند. خانواده نه تنها اولین محیط آموزشی نوجوانان شناخته است، بلکه مهم ترین آن به شمار می رود. (راجی سعیدآباد، ۱۳۹۵: ۲۸۹). ایزدی (۱۳۹۵)، بر این باور است که سواد رسانه ای ابزاری است که به فرد کمک می کند تا بتواند با بهره گیری از برخی مهارت ها، رسانه ها و منابع اطلاعاتی را شناسایی و برای برطرف کردن نیازهای

¹ Starplant

اطلاعاتی خود آنان را مورد استفاده قرار دهد؛ به عبارتی سواد رسانه‌ای به فرد اجازه می‌دهد با دنیای اطلاعات در تعامل باشد و هوشمندانه نیازهای اطلاعاتی خود را شناسایی، جستجو و بهره‌برداری قرار دهد. جهانی و مهدی پورنیز در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که میزان استفاده از رسانه‌های خارجی نسبت به رسانه‌های داخلی بیشتر استفاده از آن‌ها، بر میزان پذیرش سبک زندگی نوین مؤثر است و با افزایش مصرف رسانه‌ها، هویت اجتماعی شرکت‌کنندگان نیز تقویت می‌شود. از سویی نوجوانان بیش تر وقت خود را صرف تماشای تلویزیون یا استفاده از رایانه و اینترنت می‌کنند، این موضوع موجب می‌شود که آن‌ها کارهای ضروری خودشان به ویژه تکالیف درسی را انجام ندهند و دچار افت تحصیلی شوند که این عامل باعث به وجود آمدن مشکلات نظارتی والدین بر روی کودکان می‌شود. (جهانی و مهدی پور ۱۳۹۴: ۵۶). تاریخچه پیدایش مفهوم سواد رسانه‌ای، به سال ۱۹۶۵ بازمی‌گردد. مارشال مک‌لوهان^۱ اولین بار در کتاب خود تحت عنوان «درک رسانه، گسترش ابعاد وجودی انسان»، این واژه را به کاربرد و نوشت: «زمانی که دهکده جهانی تحقق یابد، لازم است انسان‌ها به سواد جدیدی به نام سواد رسانه‌ای دست یابند» (بصیریان جهرمی و همکاران، ۱۳۸۵، ۳۳). گرابی و همکاران (۲۰۱۵) در مقاله تاثیر آموزش سواد رسانه‌ای بر دانش و قصد رفتاری نوجوانان در برخورد با پیام‌های رسانه‌ای با توجه به مراحل تغییر نشان داد که رسانه‌های جمعی بر رفتارهای سالم نوجوانان تاثیر می‌گذارند. شواهد نشان می‌دهد که استراتژی‌های سنتی مانند سانسور یا محدودیت دیگر کارآمد نیستند. بنابراین آموزش سواد رسانه‌ای بهترین راه برای محافظت از نوجوانان از اثرات مضر است. هدف از این مطالعه آزمایشی، بررسی تأثیر یک برنامه آموزش سواد رسانه‌ای بر دانش و قصد رفتاری نمونه‌ای از دانشجویان زن بر اساس مراحل تغییر در برخورد با پیام‌های رسانه‌ای بود. این مطالعه بر اساس طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون گروه کنترل انجام شد. حدود ۱۹۸ دانشجوی دختر از جمله ۱۰۱ نفر در گروه مداخله و ۹۷ نفر در گروه کنترل در این مطالعه شرکت کردند. برنامه آموزشی با استفاده از تکنیک‌های آموزش یادگیری تعاملی اجرا شد. یافته‌های تحقیق نشان داد که برنامه‌های آموزش ریزی شده برای بهبود آگاهی و رفتارهای نوجوانان در برخورد با پیام‌های رسانه‌های جمعی کارآمد هستند.

دن بمیت و همکاران^۲ در مقاله‌ای اهمیت رسانه‌های اجتماعی برای جوانان امروزی اغلب معلمان را برای کشف کاربردهای آموزشی این رسانه‌ها و می‌دارد. با این حال، بسیاری از معلمان به نظر می‌رسد که با تنش بین استفاده احتمالی آموزشی و حواس پرت‌کننده و سوسه‌انگیز این فناوری دست و پنجه نرم می‌کنند. (دن بمیت و همکاران، ۲۰۲۰: ۴۲). کان و بویر^۳ (۲۰۱۹) محیط‌های آنلاین اکنون به ویژه برای جوانان محور حیات سیاسی است. اکنون محیط‌های آنلاین به ویژه برای افراد جوان برای زندگی سیاسی حائز اهمیت است. آنها زمینه‌های برجسته فعالیت‌هایی هستند که عبارتند از: جمع‌آوری کمک‌های مالی، بحث‌های سیاسی، به اشتراک گذاری دیدگاه‌های سیاسی، بسیج افراد و گروه‌ها برای اقدام، تبلیغ اعمال فشار بر دولت‌ها، شرکت‌ها و افراد غیرانتفاعی. بخش عمده‌ای از این فعالیت‌های آنلاین با محوریت سیاسی در یک محیط زیست گسترده تر رسانه‌ای رخ می‌دهد که می‌تواند به عنوان یک فرهنگ مشارکتی توصیف شود. بسیاری

¹ Marshall McLuhan

² Antoine Van Den Beemt, Marieke Thurlings & Myrthe Willems

³ Kahne & Bowyer

معتقدند که تلاش برای سواد رسانه ای برای جوانان لازم است. وهمچنین یانگ ژووهمکاران^۱ (۲۰۱۹)، در مقاله ای تأثیر مداخلات سواد رسانه ای بر رفتارهای انحرافی را آزمایش کرده است. در آزمایشی با نمونه ۲۳ موردی از ۷۱ نفر در مورد مداخلات مانند الکل، استعمال سیگار، نارضایتی بدن و اختلالات خوردن نشان داد هیچ تفاوتی بین آزمون پس آزمون و پیگیری وجود نداشت. و مشخص شد مداخلات سواد رسانه ای باعث کاهش رفتارهای انحرافی می شود. برای رشد مثبت کودکان و نوجوانان ضروری است. (یانگ ژووهمکاران، ۲۰۱۹: ۱۴۸). و فوکویاما^۲ (۱۳۹۶) در تحقیقی اظهار می دارد به نظر می رسد مردم هرچه را که در اینترنت می خوانند، باور می کنند و معتبرش می دانند. چرا که میان تولیدکننده و مصرف کننده اطلاعات هیچ واسطی وجود ندارد که چون اخباری در گذشته منتشر می شد، آن را اعتبارسنجی کند. اکنون روسیه، چین و کشورهای دیگر نقشی فعال در از بین بردن اعتبار اطلاعات برعهده گرفته اند که این خود شیوه جدیداز جنگ است. همزمان مردم حاضرند هرچیز را باور کنند و اهمیتی به صحت آن نمی دهند. از سوی دیگر می توانم بگویم که نهادها همیشه تحت کنترل نخبگان بوده اند و این نهادها و کنترل نخبگان بر آنها با حضور اینترنت ضعیف می شوند. شاید دموکراسی بدون میزانی از کنترل از سوی نخبگان نمی تواند عملکردی خوب داشته باشند، ولی پاسخ قطعی را باید منتظر ماند و در سال های پیش رودید. (فوکویاما^۳، ۱۳۹۶: ۳۷). و علاوه بر این استاسوا^۴ (۲۰۱۴) در تحقیقی که در کشور جمهوری چک با عنوان والدین معاصر، نخستین معلمان سواد رسانه ای، در بین والدین فرزندان ۱۷-۶ سال انجام داد، به این نتیجه دست یافت که خانواده های جمهوری چک کنترل و نظارت در حد خیلی زیادی بر مصرف رسانه ای فرزندان دارند. در والدین تحصیل کرده و جوان تر گرایش بیشتری به کنترل و نظم در مصرف رسانه ای دیده می شود. خانواده هایی که از هر لحاظ در شرایط اشباع رسانه ای قرار دارند و همچنین خانواده هایی که کمتر در معرض رسانه ها هستند، تمایل کمتری به کنترل و نظارت بر مصرف رسانه ای دارند. و کیلر^۵ (۲۰۱۳) در تحقیق خود در زمینه نیازهای فن آوری اطلاعات و ارتباطات حدود ۲۰۰۰ نفر از معلمان سطوح مختلف تحصیلی در استرالیا مورد بررسی قرار داد. در این زمینه گزارش می نماید که تغییرات در ساختار برنامه ها، اصلاح دروس موجود، ایجاد اجزای جدید برای دروس، تغییر در ابزار و الزامات اندازه گیری، رد نظر گرفتن زیرساخت های لازم برای فن آوری های اطلاعات و ارتباطات ضروری است و مواردی چون مشارکت کارکنان در فرایند تصمیم گیری، تعیین حداقل دانش در مورد فن آوری اطلاعات و ارتباطات، فراهم کردن زمینه های توسعه و چگونگی پیشرفت این فن آوری ها و چالشهای آینده آن باید شناسایی گردد.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر ترکیبی (کمی - کیفی) از نوع اکتشافی است. به گونه ای که تلاش شده است تا با استفاده از منابع و اسناد معتبر ملی و بین المللی، الگوی مطلوب تدوین شود. روش فوق پژوهش ترکیبی یا آمیخته است. طوری که در اجرای

¹ Xiaochun Xie, Xiaosong Gaia, Yong Zhou,

² Fukuyama

³ Fukuyama

⁴ Stasva

آن روشهای کمی و کیفی در کنار یکدیگر به کار گرفته می شوند. از یک سو این پژوهش را می توان نوعی پژوهش کیفی دانست. به بیان دیگر گر چه برای پاسخگویی به پرسشهای پژوهش، در پاره ای موارد از عددورقم نیز استفاده شده است، لیکن جمع آوری و تحلیل داده ها، نه در قالب کمی بلکه به صورت عمدتاً به شکل کیفی انجام گرفته است در مرحله اعتبارسنجی اطلاعات و داده های مورد نیاز به شیوه مطالعات میدانی و جمع آوری داده ها به وسیله پرسشنامه ای پیش بینی شده و محقق ساخته حاوی ویژگی های عناصر برنامه درسی و دیدگاههای پیشنهادی پرسش شوندهگان اخذ و جمع بندی این پرسشنامه بر اساس چهار عنصر برنامه درسی (اهداف، رئوس محتوا، روشهای یاددهی - یادگیری و ارزشیابی) صورت بندی گردید و این مجموعه سؤالات بر اساس مقیاس لیکرت انجام گردید. در بخش کمی نیز جهت اعتبارسنجی مدل طراحی شده بر اساس یافته های بخش کیفی از تحلیل عاملی تاییدی استفاده شده است. . برای بررسی پایایی ابزار تحقیق، آزمون مقدماتی گرفتیم و در آن تعداد ۳۰ پرسشنامه را به صورت اتفاقی در میان جامعه آماری توزیع نمودیم. بعد از جمع آوری پرسشنامه ها به تحلیل آنها پرداخته شد. مقدار آلفای کرونباخ بین ۰ تا ۱ در نوسان است و اگر ضریب آن برای یک ابزار بالای ۰/۷ باشد نشان دهنده بالابودن پایایی ابزار تحقیق است. در واقع، جامعه آماری این پژوهش شامل کارشناسان سواد رسانه، علوم رفتاری، مسئولین تکنولوژی اداره کل و مسئولین صف و ستاد، کارشناسان علوم ارتباطات و مسئولین و... برنامه ریزان درسی مرتبط با سواد رسانه در صداوسیما و همچنین نمونه گیری اساتید دانشگاههای کشور می باشند. شیوه نمونه گیری نیز هدفمند است. چرا که برای نمونه گیری افراد در پژوهشهای کیفی، به جای نمونه گیری احتمالی، از راهبردهای نمونه گیری هدفمند استفاده می شود. در این ارتباط چالش های کنونی برنامه درسی سواد رسانه مورد مطالعه قرار گرفت و سپس نظرات متخصصان و کارشناسان رشته مذکور در درجات مختلف و تجارب عملی متفاوت از طریق پرسشنامه مورد ارزیابی قرار گرفت. در ادامه فعالیت، اعتباربخشی الگوی مورد نظر، نظرات و دیدگاه های خبرگان برنامه درسی، اساتید حوزه رسانه توسط پرسشنامه دریافت گردید. در مرحله کیفی طراحی الگو از روش تحلیل محتوای کیفی و کدگذاری نظری استفاده شده است. در روش تحلیل محتوای کیفی، جهت نظریه پردازی از مقوله هایی که ضرورتاً از داده های کیفی اخذ شده اند، استفاده شده است. در این بخش ضمن بیان چگونگی انجام مراحل کار، فرایند تجزیه و تحلیل اطلاعات را در قالب مراحل کدگذاری باز و کدگذاری محوری و گزینشی همراه با جداول کدگذاری مورد توجه قرار می دهیم.

راهبردهای طرح شده در رویکرد ترکیبی شامل رویه های متوالی، رویه های همزمان، و رویه های تبدیلی است که راهبرد پژوهش حاضر رویه های متوالی است. در این رویه پژوهشگر تلاش می کند یافته های یک شیوه پژوهش را در کنار یافته دیگر شیوه مورد تامل قرار داده و آنها را بسط دهد که این کار نیازمند آغاز پژوهش با شیوه کیفی و سپس تداوم پژوهش با شیوه کمی یا آغاز مطالعه با شیوه کمی و آزمون نظریه ها و سپس ادامه ی راه با پژوهش کیفی است. (کرسول، ۱۰۵:۱۳۹۴)

یافته های تحقیق

در این قسمت آماره‌ها به دو بخش توصیفی و تحلیلی تقسیم می‌شود، بدین صورت که ابتدا در بخش توصیفی، با استفاده از روش‌های آمار توصیفی به ارائه نتایج توصیفی حاصل از یافته‌های پرسشنامه‌ای به صورت جداول و نمودارها پرداخته شده است و در بخش دوم با بهره‌گیری از روش‌های آمار استنباطی به تحلیل و آزمون فرضیات و چگونگی روابط بین متغیرهای تحقیق پرداخته شده است. و از آزمون تی تک نمونه انتخاب مناسبی جهت سنجش وضعیت ابعاد سواد رسانه‌ای - استفاده شدوبه منظور سنجش معنی‌داری یا عدم معنی‌داری تک تک گویه‌ها از آزمون کای اسکور تک متغیره استفاده شده است. بررسی‌ها نشان داد که سه هدف عمده‌ای که در بین اهداف برنامه درسی سواد رسانه‌ای از توزیع فراوانی بالایی برخوردار می‌باشند بدین ترتیب است. الف. آگاهی دادن به والدین و سیاست‌مداران سواد اصلاح‌الگوی مصرف و آموزش رژیم مصرف‌ج ارزیابی وضعیت سواد رسانه و ابعاد مختلف سواد رسانه‌ای و مسایل مربوط به آن. مهمترین فاکتورهایی که در محتوی برنامه درسی سواد رسانه‌ای باید گنجانده شود عبارتند از: الف. فاکتور تشخیص ارزش‌ها و سبک زندگی در تولیدات رسانه، ب. برنامه ریزی برای مصرف بهینه رسانه، ج. کسب دانش و آگاهی و مهارت و نگرش مناسب برای انتخاب رسانه. مهمترین فاکتورهای که در روش تدریس مناسب سواد رسانه‌ای مهم می‌باشند: الف. ساختن فیلم‌های آموزشی مفید و سازنده، ب. آموزش مستقیم استاد یا کارشناس فیزیکی در کلاس درس و ابزارهای موجود، ج. برگزاری همزمان برنامه‌های علمی و مهمترین فاکتورها در ارزشیابی: الف. انجام فعالیت‌های آموزشی مناسب با اهداف رفتاری در بخش‌های عملی میان‌ترم و پایان‌ترم، ب. تنظیم برنامه‌ی رژیم رسانه‌ای پیشنهادی روزانه و هفتگی، ج. نظم و انضباط و حضور فعال در کارگاه و فعالیت‌های فردی.

اهمیت فاکتورهای اهداف برنامه درسی سواد رسانه

اهداف برنامه درسی با استفاده از هفت گویه و بر روی یک طیف لیکرت ۵ نقطه‌ای (خیلی کم=۱، کم=۲، تا حدودی=۳، زیاد=۴ و خیلی زیاد=۵) مورد بررسی قرار گرفته شدند بر اساس اطلاعات بدست آمده بیشترین شدت میانگین‌ها در بین هفت گویه‌ای که به سنجش میزان اهمیت فاکتورهای اهداف برنامه درسی سواد رسانه پرداخته‌اند، بیشترین شدت میانگین-ها به گویه‌های ارتباط با آگاهی دادن به والدین و سیاست‌مداران در زمینه سواد رسانه‌ای و ارتباط با اصلاح‌الگوی مصرف و آموزش رژیم مصرف با میانگین ۴/۵۲ و ۴/۳۲ از ۵ تعلق دارد. در نقطه مقابل کمترین شدت میانگین‌ها به دو گویه‌ی ارتباط با فنون خلق ایجادپیام با میانگین ۳/۶۴ از ۵ و نادیده‌های رسانه‌ای و شناخت آنها با میانگین ۳/۷۹ از ۵ تعلق دارد. به منظور توصیف دقیق‌تر، میزان اهمیت فاکتورهای اهداف برنامه درسی سواد رسانه‌ای از دیدگاه پاسخگویان مورد بررسی، هفت گویه مورد بحث با یکدیگر ترکیب شدند و مورد کدگذاری مجدد در قالب ۳ دسته قرار گرفتند. متغیر اهمیت فاکتورهای اهداف برنامه درسی سواد رسانه‌ای، دارای نمره حداقلی ۲۰ و نمره حداکثر ۳۷ می‌باشد. بر این اساس

دامنه تغییرات متغیر مذکور بر روی عدد ۱۳ قرار دارد. میانگین اهمیت فاکتورهای مورد بررسی از دیدگاه کارشناسان در سطح ۳۰/۴۲ قرار دارد. همچنین نمای توزیع فوق نمره ۳۲ و میانه نمره ۳۰ می‌باشد.

فاکتورهای مورد نیاز جهت انتخاب محتوی برنامه درسی سواد رسانه ای

بر اساس خروجی بدست آمده از هفت گویه مورد نیاز جهت انتخاب محتوی برنامه درسی سواد رسانه ای دانشجویان ، بیشترین شدت میانگین‌ها به دو گویه‌ی تشخیص ارزش‌ها و سبک زندگی در تولیدات رسانه ای با میانگین ۴/۳۹ از ۵، گویه‌ی برنامه ریزی برای مصرف بهینه رسانه ها با میانگین ۴/۳۰ از ۵ تعلق دارد. در آن سوی طیف کمترین شدت پاسخ‌ها به دو گویه‌ی تفسیر پیام‌های آشکار و نهان تولیدات رسانه ای با میانگین ۳/۶۹ از ۵ و تشخیص بازنمایی و فنون خلق تولید یک پیام در تولیدات رسانه ای با میانگین ۳/۸۲ از ۵ تعلق دارد. در جهت توصیف دقیق‌تر این بعد از ابعاد چهارگانه مورد بررسی معطوف به متغیر سواد رسانه‌ای، گویه‌های هفت‌گانه با یکدیگر ترکیب شدند. متغیر میزان اهمیت فاکتورهای مورد نیاز جهت انتخاب محتوی برنامه درسی سواد رسانه ای دانشجویان ، دارای نمره حداقلی ۱۷ و نمره حداکثر ۳۶ می‌باشد. بر این اساس دامنه تغییرات متغیر مذکور بر روی عدد ۱۹ قرار دارد. میانگین میزان اهمیت فاکتورهای مورد نیاز جهت انتخاب محتوی برنامه درسی سواد رسانه دانشجویان از دیدگاه پاسخگویان مورد بررسی در سطح ۲۸/۲۶ قرار دارد. همچنین نمای توزیع فوق نمره ۳۳ و میانه نمره ۳۱ می‌باشد.

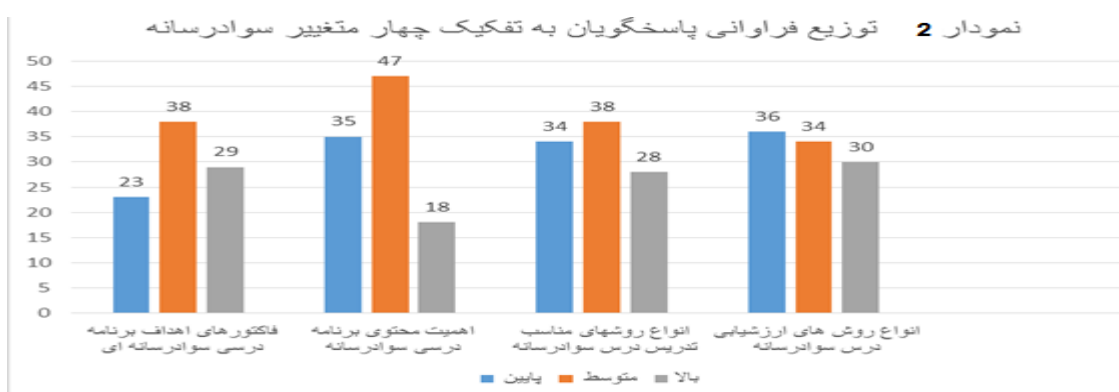
انواع روشهای مناسب تدریس درس سواد رسانه

مطابق خروجی بدست آمده از چهارده گویه انواع روش‌های تدریس درس سواد رسانه‌ای، بیشترین شدت میانگین‌ها به گویه‌های پخش فیلمهای آموزشی مفید و سازنده با میانگین ۴/۱۹ از ۵ و گویه آموزش مستقیم استاد یا کارشناس با حضور فیزیکی در کلاس درس و استفاده از ابزارهای موجود با میانگین ۴/۰۹ از ۵ تعلق دارد. کمترین شدت میانگین نیز به سخنرانی با میانگین ۳/۲۱ از ۵ و همیاری و اجرای نمایش با میانگین ۳/۶۲ از ۵ تعلق دارد. در جهت توصیف دقیق‌تر نظرات پاسخگویان در مورد انواع اهمیت انواع روش‌های مناسب تدریس درس سواد رسانه ای بررسی ، گویه‌های مذکور با یکدیگر مورد ترکیب مجدد قرار گرفتند شاخص‌های آماری بدست آمده از متغیر فاصله ای حاصل نشان می‌دهد که توزیع میزان اهمیت انواع روشهای مناسب تدریس درس سواد رسانه ای بر روی نمره حداقلی ۱۹ و نمره حداکثری ۶۹ قرار

دارد. دامنه تغییرات بدست آمده ۵۰ می باشد. میانگین توزیع نمرات در سطح ۵۳/۱۱ است. همچنین نمای توزیع نمره ۴۷ و میانه نمره ۵۴ می باشد.

انواع روش های ارزشیابی درس سواد رسانه

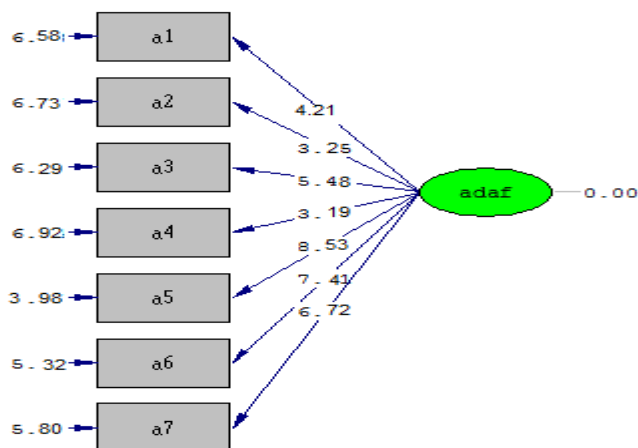
بعد چهارم متغیر سواد رسانه ای، سنجش روش های ارزشیابی درس سواد رسانه ای است. این بعد توسط ده گویه بر روی یک طیف لیکرت پنج گزینه ای از خیلی کم تا خیلی زیاد مورد سنجش قرار گرفته است. جدول زیر به ارائه اطلاعات بدست آمده بر حسب اماره های توصیفی پرداخته است. مطابق اطلاعات موجود، بیشترین شدت پاسخ ها به گویه های شماره هفت انجام فعالیت های آموزشی مناسب با اهداف رفتاری در بخش های عملی میان ترم و پایان ترم با میانگین ۴/۰۳ از ۵ و گویه شماره هشت تنظیم برنامه رژیم رسانه ای پیشنهادی روزانه و هفتگی برای نوجوانان میانگین ۳/۸۸ از ۵ تعلق دارد. همچنین کمترین شدت پاسخ ها به گویه های شماره یک برگزاری آزمون شفاهی از مطالب کتب درسی و اطلاعات عمومی دانشجویان با میانگین ۳/۴۹ از ۵ و گویه شماره شش بحث، پرسش و پاسخ و ارائه لگو توسط دانشجویان در فواصل ارایه مباحث با میانگین ۳/۵۸ از ۵ تعلق دارد و متغیر انواع روش های ارزشیابی درس سواد رسانه ای، دارای نمره حداقلی ۱۸ و نمره حداکثر ۵۲ می باشد. بر این اساس دامنه تغییرات مذکور بر روی عدد ۳۴ قرار دارد. میانگین اهمیت روش های ارزشیابی درس سواد رسانه ای از دیدگاه پاسخگویان مورد بررسی در سطح ۳۷/۳۵ قرار دارد. همچنین نمای توزیع فوق نمره ۳۵ و میانه نمره ۳۸ می باشد. در مجموع می توان خروجی حاصل از بحث آماره های توصیفی را در قالب چهار بعد به صورت نمودار زیر ارائه کرد. (نگاه کنید به نمودار ۲)

تحلیل عاملی تأییدی انجام شده به تفکیک ابعاد سواد رسانه ای

در ارتباط با تحلیل عاملی انجام شده در جهت سنجش روایی ابزار پژوهش بر روی ابعاد چهارگانه سواد رسانه ای نتایج ارائه می شود و به تفصیل خروجی حاصل از تحلیل عاملی انجام شده به تفکیک ابعاد ارائه شده می باشد

عامل اهداف برنامه درسی

Chi-Square=36.47, df=14, P-value=0.00087, RMSEA=0.129

نمودار ۳- بارهای عاملی استاندارد تحلیل عاملی تأییدی عامل اهداف برنامه درسی

در شکل بالا الگو: بیضی متغیر مکنون (نهفته) یا اهداف برنامه درسی (عامل) و مستطیل ها مواد پرسشنامه ی ارتباط با اهداف برنامه درسی را نشان می دهد. پیکان های یک سویه از بیضی ها به مستطیل ها نشان می دهد که گویه ها روی کدام عامل بار می گیرند و ارزش های نوشته شده روی پیکان ها، آن میزان واریانس گویه ها را از سوی عامل قابل توضیح است، نشان می دهد که به وسیله ی عامل تبیین نمی شود. با توجه به خروجی نرم افزار لیزرل، مقادیر شاخص تناسب بدست آمده، مناسب بوده و کلیه اعداد و بار عاملی ها بیشتر از ۰/۳ بوده و قابل قبول و مطلوب است. این نمودار نشان می دهد که سوال به درستی این متغیر را پوشش می دهند و از اعتبار خوبی برخوردارند.

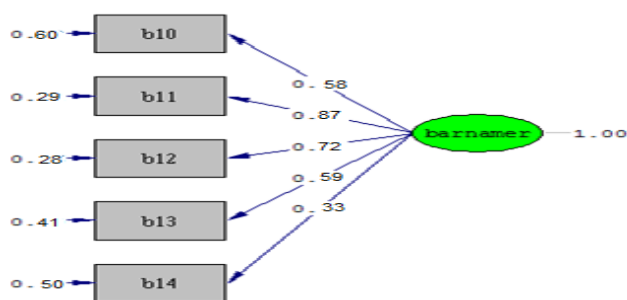
جدول ۱- شاخص های برازندگی برای اهداف برنامه درسی

CFI	NFI	AGFI	GFI	RMSEA	شاخص برازندگی
۰/۹۳	۰/۹۵	۰/۹۲	۰/۹۵	۰/۱۲۹	عامل اهداف

دامنه پذیرش	۰.۵	>۰.۹	>۰.۹	>۰.۹	>۰.۹
-------------	-----	------	------	------	------

نتایج جدول بالا با توجه به دامنه پذیرش نشان می دهد که مدل اندازه گیری عامل اهداف برنامه درسی از نظر شاخص های برازش در وضعیت مناسبی قرار دارد.

عامل محتوی برنامه ریزی درسی

Chi-Square= 8.98, df=5, P-value=0.10845, RMSEA=0.087

نمودار ۴- بارهای عاملی استاندارد تحلیل عاملی تأییدی عامل محتوی برنامه درسی

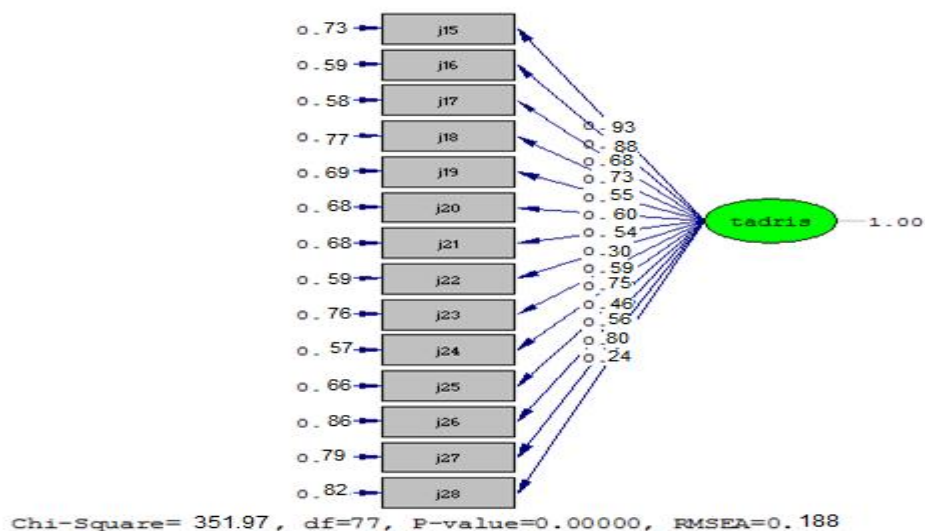
در شکل بالا الگو: بیضی متغیر مکنون (نهفته) یا محتوی برنامه درسی (عامل) و مستطیل ها مواد پرسشنامه ی ارتباط با محتوی برنامه درسی را نشان می دهد پیکان های یک سویه از بیضی ها به مستطیل ها نشان می دهد که گویه ها روی کدام عامل بار می گیرند و ارزش های نوشته شده روی پیکان ها، آن میزان واریانس گویه ها را از سوی عامل قابل توضیح است، نشان می دهد که به وسیله ی عامل تبیین نمی شود. با توجه به خروجی نرم افزار لیزرل، مقادیر شاخص تناسب بدست آمده، مناسب بوده و کلیه اعداد و بار عاملی ها بیشتر از ۰/۳ بوده و قابل قبول و مطلوب است. این نمودار نشان می دهد که سوال به درستی این متغیر را پوشش می دهند و از اعتبار برخوردارند.

جدول ۲- شاخص های برازندگی برای محتوی برنامه درسی

شاخص برازندگی	RMSEA	GFI	AGFI	NFI	CFI
عامل تدریس	۰/۰۸۷	۰/۹۵	۰/۹۱	۰/۹۷	۰/۹۶
دامنه پذیرش	۰.۵	>۰.۹	>۰.۹	>۰.۹	>۰.۹

نتایج جدول بالا با توجه به دامنه پذیرش نشان می دهد که مدل اندازه گیری عامل محتوای برنامه درسی از نظر شاخص های برازش در وضعیت مناسبی قرار دارد.

عامل روش های مناسب تدریس

نمودار ۵- بارهای عاملی استاندارد تحلیل عاملی تأییدی عامل روش های مناسب تدریس

در شکل بالا الگو: بیضی متغیر مکنون (نهفته) یا اهداف برنامه درسی (عامل) و مستطیل ها مواد پرسشنامه ی ارتباط با روش های مناسب تدریس را نشان می دهد. پیکان های یک سویه از بیضی ها به مستطیل ها نشان می دهد که گویه ها روی کدام عامل بار می گیرند و ارزش های نوشته شده روی پیکان ها، آن میزان واریانس گویه ها را از سوی عامل قابل توضیح است، نشان می دهد که به وسیله ی عامل تبیین نمی شود. با توجه به خروجی نرم افزار لیزرل، مقادیر شاخص تناسب بدست آمده، مناسب بوده و کلیه اعداد و بار عاملی ها بیشتر از ۰/۳ بوده و قابل قبول و مطلوب است. این نمودار نشان می دهد که سوال به درستی این متغیر را پوشش می دهند و از اعتبار برخوردارند.

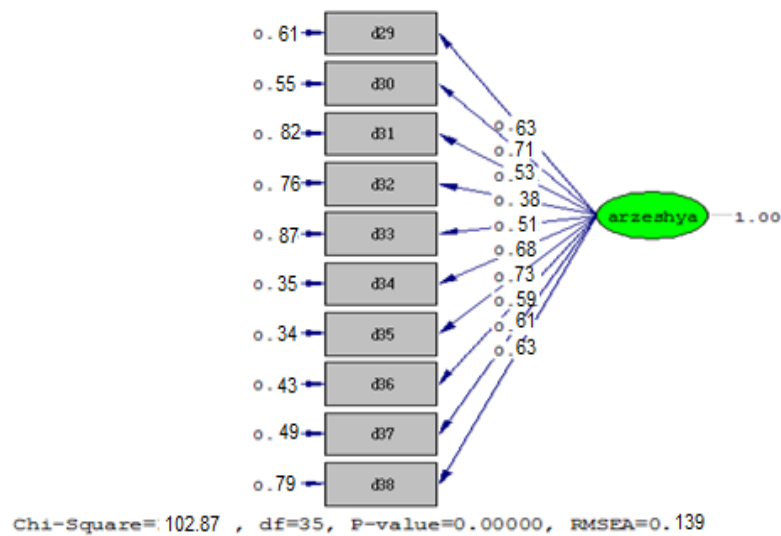
جدول ۳- شاخص های برازندگی برای روش های مناسب تدریس

شاخص برازندگی	RMSEA	GFI	AGFI	NFI	CFI
عامل تدریس	۰/۱۸۸	۰/۸۸	۰/۸۵	۰/۸۳	۰/۸۷

دامنه پذیرش	۰.۵	۰.۹	۰.۹	۰.۹	۰.۹
-------------	-----	-----	-----	-----	-----

نتایج جدول بالا با توجه به دامنه پذیرش مشخص می کند که مدل اندازه گیری عامل روش های مناسب تدریس از نظر شاخص های برازش در وضعیت نسبتاً مناسبی قرار دارد.

عامل ارزش یابی

نمودار ۶- بارهای عاملی استاندارد تحلیل عاملی تأییدی عامل ارزش یابی

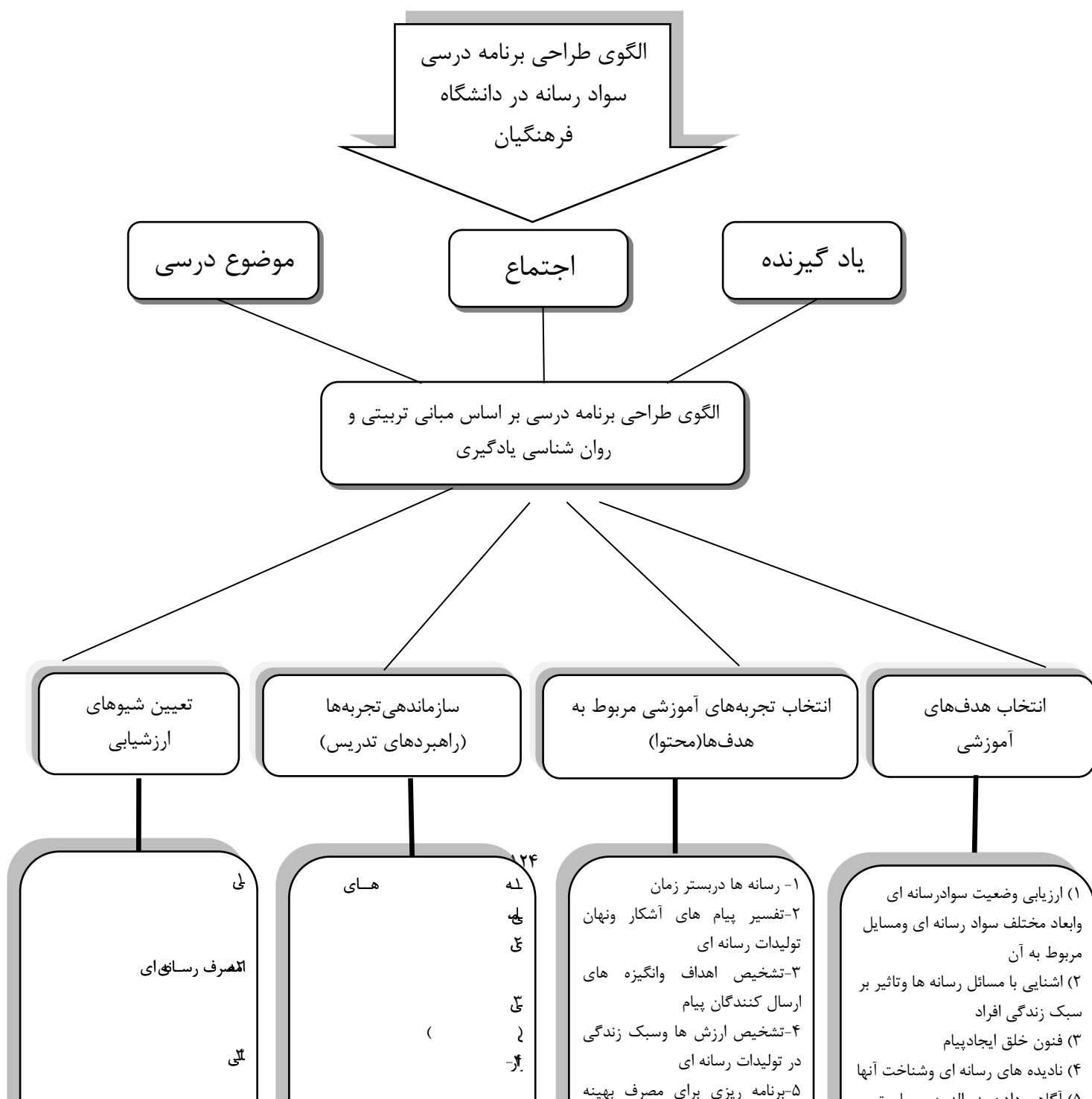
در شکل بالا الگو: بیضی متغیر مکنون (نهفته) یا ارزش یابی (عامل) و مستطیل ها مواد پرسشنامه ی ارتباط با روش های مناسب تدریس را نشان می دهد. پیکان های یک سویه از بیضی ها به مستطیل ها نشان می دهد که گویه ها روی کدام عامل بار می گیرند و ارزش های نوشته شده روی پیکان ها، آن میزان واریانس گویه ها را از سوی عامل قابل توضیح است، نشان می دهد که به وسیله ی عامل تبیین نمی شود. با توجه به خروجی نرم افزار لیزرل، مقادیر شاخص تناسب بدست آمده، مناسب بوده و کلیه اعداد و بار عاملی ها بیشتر از ۰/۳ بوده و قابل قبول و مطلوب است. این نمودار نشان می دهد که سوال به درستی این متغیر را پوشش می دهند و از اعتبار برخوردارند.

جدول ۴- شاخص های برازندگی برای ارزش یابی

شاخص برازندگی	RMSEA	GFI	AGFI	NFI	CFI
عامل تدریس	۰/۱۳۹	۰/۹۲	۰/۹۴	۰/۹۲	۰/۹۱
دامنه پذیرش	۰.۵	۰.۹	۰.۹	۰.۹	۰.۹

نتایج جدول بالا با توجه به دامنه پذیرش نشان می دهد که مدل اندازه گیری عامل ارزش یابی از نظر شاخص های برازش در وضعیت نسبتاً مناسبی قرار دارد.

نمودار ۸- طراحی الگوی برنامه درسی : چارچوب الگوی پیشنهادی براساس الگوی رالف تیلور

در تبیین نتایج و الگوی طراحی شده برنامه درسی الگوی سواد رسانه ای می توان گفت که چنانچه الگوی برنامه درسی با توجه به ویژگی های دانش آموزان و دانشجویان تدوین و طراحی شود، احتمال موفقیت برنامه بیشتر خواهد شد (تمجیدتاش، ۱۳۹۷: ۷۷). علاوه بر این اجزاء و عناصر برنامه درسی به صورت دقیق بررسی شود و راهکارها بر اساس نقاط ضعف و قوت فراگیران تدوین شود، اثربخشی برنامه افزایش خواهد یافت (بریانت و همکاران، ۲۰۱۱: ۲۰). الگوی برنامه درسی سواد رسانه در دانشگاه فرهنگیان با توجه به مقولات اعتبارسنجی شده از دیدگاه متخصصان و برنامه ریزان باعث تقویت قوه استدراک دانشجویان و به کارگیری اقدامات اصلاحی در این زمینه باید به صورت انفرادی باشد و روش به کارگیری اقدامات اصلاحی بر اساس نوع فعالیت انجام می شود. شایان ذکر است که به کارگیری روش ها و فعالیت های مناسب نقش به سزایی در یادگیری دانش آموزان دارد (هالاها و همکاران، ۲۰۱۵: ۹۵) اما در هر صورت بهتر است که مؤلفه های پیشنهادی تنها با صلاحدید معلمان و در صورت تناسب با موقعیت های یاددهی و یادگیری استفاده شوند (حاجی تبار فیروزجائی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۵) پس تنها تصمیم گیرنده موقعیت تدریس معلم و استاد خواهد بود، چرا که به هیچ طریق، امکان پیش بینی موقعیت تدریس از قبل فراهم نیست و هر موقعیت تدریس و یاددهی در نوع خود منحصر به فرد است (کیز، ۲۰۱۰: ۲۸۰۰)

بحث و نتیجه گیری

در پاسخ به سؤال اول پژوهش اهداف برنامه درسی سواد رسانه ای، بررسی ها نشان داد که هدف عمده ای که در بین اهداف برنامه درسی سواد رسانه ای از توزیع فراوانی بالایی برخوردار هست آگاهی دادن به والدین و سیاست مداران سواد رسانه است. در پاسخ به سؤال دوم پژوهش مهمترین فاکتوری که در محتوی برنامه درسی سواد رسانه ای باید گنجانده شود، فاکتور تشخیص ارزش ها و سبک زندگی در تولیدات رسانه است. در پاسخ به سؤال سوم پژوهش ساختن فیلم های آموزشی مفید و سازنده را به عنوان شاخص مهم در بین فاکتورهای روش تدریس مناسب تدریس سواد رسانه ذکر کرده اند. در پاسخ به سؤال چهارم پژوهش، انجام فعالیت های آموزشی مناسب با اهداف رفتاری در بخش های عملی میان ترم و پایان ترم را به عنوان شاخص مهم در بین فاکتورهای ارزشیابی سواد رسانه می باشد.

یافته های تحقیق بیانگر این است که هر یک از الگوی برنامه درسی در مؤلفه های سواد رسانه در وضع موجود در سطح پایین است. باید اصلاحات ریشه ای صورت پذیرد. دانشگاه فرهنگیان پتانسیل لازم را برای اجرا و تغییرات لازم الگوی برنامه درسی در راستای توسعه سواد رسانه را دارد. متخصصان برنامه درسی و کارشناسان سواد رسانه می توانند در یک برنامه میان مدت و بلندمدت به توسعه برسند. هدف از طراحی مدل کاهش فاصله بین وضع موجود و وضع مطلوب الگوی برنامه درسی در سواد رسانه در دانشگاه فرهنگیان است و تمام تلاش آن برای توسعه همه مؤلفه ها است. ویژگی برجسته این تحقیق این است که برای اولین بار یک طرحی در دانشگاه فرهنگیان به اجرا درآید و با توجه به پتانسیل موجود سپس در بین جامعه عظیم دانش آموزی تعمیم و بازخورد داده شود و در جامعه می توان آثار آن را مشاهده نمود. هدف اصلی

از آموزش سواد رسانه ای کسب مهارت در مدیریت اطلاعات، شناخت تاثیرات ممکن در استفاده از رسانه ها، و افزایش پتانسیل جهت انجام گفتمان دموکراتیک در جامعه جهانی است. چراکه شهروندان برخوردار از سواد رسانه ای، در برابر هجوم اطلاعات رسانه ای، آسیب پذیری کمتری دارند زیرا پیام هایی را که به منظور تاثیرگذاری بر آنها طراحی و ارسال شده در سطوح مختلف مورد شناسایی قرار می دهند و قادر خواهند بود، خودمختاری بیشتری در مواجهه با پیام های رسانه ای داشته باشند. در خصوص تحقیقات داخلی و خارجی باید گفت: استاسوا (۲۰۱۴) در مقاله ای همسو به بررسی ضرورت ارتقاء سواد رسانه ای معلمان پرداخته و آن را ضرورتی غیر قابل اجتناب در عصر فناوری اطلاعات دانسته است. به نظر ایشان در صورت فقدان این مهارت، معلمان نه تنها از دانش آموزان در این حوزه عقب می افتند بلکه دانش آموزان در انبوهی از اطلاعات مختلف و مخاطره آمیز رها می شوند. علاوه بر اینها حسینی (۱۳۹۸) در مقاله ای همسو به بررسی تاثیرات سواد رسانه ای معلمان و دانش آموزان پرداخته اند. در نتیجه پژوهشی با عنوان ارزیابی سواد رسانه ای دانشجویان و دانش آموزان شهر تهران آمده است که به دلیل ضعف بعد ادراکی سواد رسانه ای دانشجویان و دانش آموزان تهرانی، آنها قادر به انتخاب آگاهانه از میان فرستنده های متعدد، عمل مستقل و کنترل در مرحله مصرف نیستند و نیازمند آموزش هستند تا به ابزار تحلیل و ارزیابی تولیدات رسانه ای مجهز شوند. (خسروی و حداد، ۱۳۹۲: ۵۶) این موضوع نشان می دهد که خلاء آموزش سواد رسانه ای به عنوان یک نیاز ضروری و غیر قابل انکار برای نوجوانان ما مطرح می باشد. نگاهی به تحقیقات انجام شده نشان می دهد که درباره ضرورت و اهمیت سواد رسانه ای معلمان و دانش آموزان تحقیقات و مطالعات متعددی انجام شده ولی در خصوص ضرورت راهکارهای افزایش سواد رسانه ای و اطلاعاتی آنها، تحقیقی به عمل نیامده و از این جهت این تحقیق جدید می باشد. فوکویاما (۱۳۹۶) در راستای همین موضوع و همسو اشاره دارد که آموزش سواد رسانه ای باید از مدارس آغاز شود و با اجرای یک دوره آموزش میانگین از ۲/۲ با درجه ضعیف به میانگین ۳/۶۵ درجه خوب رساند که تحقیق فوکویاما همسو بوده است. راجی سعید (۱۳۹۵) هم در همین راستا بین سواد رسانه ای والدین و هویت اجتماعی با مصرف رسانه ای در نوجوانان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و می توان متغیرهای قابل دسترسی و استفاده از رسانه ها، توانایی تحلیل و ارزیابی، هویت فردی و اجتماعی، تفکر انتقادی به رسانه ها و برقراری ارتباط با پیام های رسانه ها می توانند مصرف رسانه ای را در نوجوانان پیش بینی کنند. بنابراین توجه به سواد رسانه ای والدین و هویت اجتماعی می تواند نقش مهمی در مصرف رسانه ای نوجوانان داشته باشد. نصیری (۱۳۹۸) در مقاله ای همسو نقش معلمان و سواد رسانه مشخص می کند برای معلمان بحث دسترسی به رسانه از اهمیت زیادی برخوردار است چراکه در اولین قدم باید، مرزهای دسترسی از رسانه دولتی، عمومی و خصوصی تعیین گردد. اگر در تعیین محدودیت به منافع، قوانین و افکار عمومی توجه نشود، مردم از طرق مختلف از جمله استفاده از وی پی ان و فیلتر شکن مرزها و قانون را دور میزنند.

از جمله اهداف آموزش سواد رسانه ای کمک به دانشجویان عصر جهانی در جهت:

- ۱- افزایش شناخت دانشجویان از پیام های رسانه ای که دریافت می کنند
- ۲- تشویق دانشجویان به گزیده تر عمل کردن در انتخاب رسانه ها

- ۳- یاری رساندن به شهروندان در جهت آگاه تر شدن نسبت به واکنش های رسانه ای شان
- ۵- کمک به شهروندان در جهت رمزگشایی محیط رسانه ای پیرامون خود
- ۶- افزایش توان داوری و قضاوت شهروندان به منظور شناسایی مزایا و معایب یک پیام
- ۷- تقویت دیدگاه انتقادی شهروندان نسبت به رسانه ها به منظور پربرتر کردن محیط زندگی که پیامدهای چنین آموزشی می تواند کمک به شهروندان در پاسداشت حقیقت، استقلال عمل فردی، تقویت رشد شخصیتی فرد، برقراری ارتباطی تعاملی، دو سویه و توأم با لذت با رسانه ها باشد.

منابع فارسی

- جیمز ای. براون. (۱۳۹۵). رویکردهای سواد رسانه ای ، ترجمه ایزدی، پیروز، فصلنامه رسانه ، شماره شصت و هشت، دوره سوم. ۷۰-۵۱
- بصیریان جهرمی، حسین؛ بصیریان جهرمی، رضا. (۱۳۸۵). درآمدی به سواد رسانه ای و تفکر انتقادی، فصلنامه رسانه، سال هفدهم، شماره چهار. ۵۰-۳۳.
- تمجدتاش، الهام. سیف نراقی، مریم. نادری، عزت اله. (۱۳۹۷). طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی ترمیمی برای دانش آموزان با اختلال های یادگیری ویژه در دوره اول ابتدایی، نشریه توانمندسازی کودکان استثنایی، سال نهم، شماره چهار. ۸۰-۶۹
- سلسیلی، نادر و دیگران. (۱۳۸۲). مجموعه مطالعات در مسایل و مباحث اساسی حوزه برنامه ریزی درسی و روش های تدریس، گزارش پژوهش، پژوهشکده تعلیم و تربیت، ص ۵۱.
- سلیمان، سفر. خسروی، فریبرز. حداد، زهرا. (۱۳۹۲). ارزیابی سواد رسانه ای دانشجویان و دانش آموزان شهر تهران. مجله جهانی رسانه شماره شانزده. صص ۷۴-۵۲
- سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰). دبیر خانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ص ۲۶.
- سیلور، ج. گگ و همکاران. (۱۳۷۲). برنامه ریزی درسی برای تدریس و یادگیری بهتر، ترجمه غلامرضا خویی نژاد، آستان قدس رضوی، مشهد.
- سیف، علی اکبر. (۱۳۸۲). اندازه گیری، سنجش، ارزشیابی آموزشی. تهران، دوران
- جهانی، نیلوفر. مهدی پور، یوسف. (۱۳۹۴). رابطه مصرف رسانه ای با هویت اجتماعی و سبک زندگی نوین در بین دانشجویان علوم پزشکی زاهدان، دومین کنگره سراسری فناوری های نوین ایران باهدف دستیابی به توسعه پایدار، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار، موسسه آموزش عالی مهر اروند، https://www.civilica.com/Paper-SENACONF02-SENACONF02_113.html
- حاجی تبار فیروزجانی، محسن. ملکی، حسن و احمدی، غلامعلی. (۱۳۹۵). طراحی و اعتبارسنجی الگوی مفهومی کاهش فاصله برنامه درسی قصد شده، اجرا شده و کسب شده در نظام آموزش عمومی ایران. دوفصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، سال چهارم، شماره هفت. ۳۰-۵

- حسینی، معصومه. قاسمی، نازنین. (۱۳۹۸). مقایسه ی سواد رسانه ای در متخصصان گرایش های تربیت بدنی، مدیریت ارتباطات در رسانه های ورزشی سال ششم تابستان، شماره ۲۴ صص ۴۹-۵۸
- راجی سعیدآباد، نسرین. (۱۳۹۵). مطالعه رابطه بین میزان و نحوه مصرف رسانه ای با میزان رضایت از زندگی در زنان متأهل ۲۵ تا ۳۰ سال خانه دار منطقه ۷ شهر تبریز. پایان نامه کارشناسی ارشد، علوم ارتباطات اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز. ۳۰۷-۲۸۳
- فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۹۶). حق با اینترنت نیست، ماهنامه اندیشه پویا، شماره ۴۲، صص ۲۹-۴۱
- قنبری باغستان، عباس. (۱۳۹۸). سواد رسانه ای یک فراتحلیل علم شناسانه از اسناد و تولیدات علمی (۲۰۱۹-۱۹۷۰)، مجله جهانی رسانه، دانشگاه تهران، سال چهاردهم، شماره یک، صص ۹۳-۷۵، DOI: 9.022.01/GMJ.2.91021022
- جان دبلیو، کرسول. (۱۳۹۴). رویکردهای کمی، کیفی و شیوه ترکیبی، مترجم دانایی فرد، حسن، موسسه کتاب مهربان نشر
- گرایی نرجس وهمکاران. (۲۰۱۵). مقاله تاثیر آموزش سواد رسانه ای بر دانش و قصد رفتاری نوجوانان در برخورد با پیام های رسانه ای با توجه به مراحل تغییر [/https://www.nlm.nih.gov](https://www.nlm.nih.gov)
- نصیری، بهاره. بخشی، بهاره. هاشمی، سید محمود. (۱۳۹۱). فصلنامه مطالعات رسانه ای، ۷، سال هفتم، شماره هجده. صص ۱۴۹-۱۵۸
- هاشمی، سید احمد. (۱۳۹۴). برنامه ریزی درسی. اصول و کاربرد. تهران، دانشگاه آزاد اسلامی لامرد. ص ۲۳۵
- هاشمی، سید احمد. رستمی تنگکی، آرمان. (۱۳۹۶). نقش اجتماعی و تربیتی معلم در تعلیم و تربیت، سومین کنفرانس بین المللی پژوهشهای کاربردی در علوم تربیتی و مطالعات رفتاری و آسیب های اجتماعی ایران. ۶۹-۵۵

منابع انگلیسی

- Antoine Van Den Beemt., Marieke Thurlings & Myrthe Willems. (2020). Towards -an understanding of social media use in the classroom: a literature review, Technology, Pedagogy and Education, 29:1, 35-55, DOI: 10.1080/1475939X.2019.1695657
- Bryant, D., Bryant, B. R., Roberts, G., Vaughn, S., Pfannenstiel, K., Porterfield, J., et al. (2011). Early numeracy intervention program for first-grade students with mathematics difficulties. Exceptional Children, 78(1), 7-23
- Hallahan, D. P., Kauffman, J. M., & Pullen, P. C. (2015). Exceptional learners: an introduction to special 19(3), 207-21

- -Joseph Kahne ., Benjamin Bowyer .(2019). Can media literacy education increase digital engagement in politics?, *Learning, Media and Technology*, 44:2, 211-224, DOI: 10.1080/17439884.2019.1601108
- -Kase, W. (2010). A blended learning model supported with web 2.0 technologies, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 2794-2802
- -Killer,L.(2013). Policies that Support Professional Development in an era of Reform. In M. W. McLaughlin & Oberman (Eds.) *Teacher Learning: New Policies, View Practices*. New York: Teachers College Press.
- Rogow, Faith. (2009) "Teaching Media Literacy in Less Than an Hour "*Journal of Media Literacy Education*, 72-74
- Stasova, L. (2014). Contemporary parents as the first teachers of media literacy: Situation of the czech family, University of Hrade Kralove, Czech Republic.
- - Yong Zhou ,Xiaochun Xie, Xiaosong Gai,2019, Meta-analysis of media literacy interventions for deviant behaviors, *Computers & Education*,139: 146-156